

MTA TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
KISEBBSÉGGYAKUTATÓ INTÉZET
1014 Budapest, Országház u. 30.
Tel.: 224–6700/472, fax: 224–6793

E-mail: kisebbsegkutato@tk.mta.hu; honlap: <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu>

AZ INTÉZET 2015. ÉVI TUDOMÁNYOS TERVE

Az intézet 2015. évi munkatervében megjelölt feladatok szervesen kapcsolódnak az intézet 2010-ben meghatározott középtávú alapkutatásaihoz, a 2013-ban kijelölt, a kisebbségi kompetenciákra, valamint az interdiszciplináris identitáspolitikai kutatásokra összpontosító új kutatási irányokhoz, illetve a hazai és nemzetközi együttműködési programokhoz. A végleges kutatási programot jelentős mértékben befolyásolhatják a pályázati eredmények, a hazai megbízások, valamint a nemzetközi együttműködésben kínálkozó egyéb lehetőségek. Kiemelendő az intézet belső szerkezetében bekövetkezett változás: 2015 elején jött létre a Romakutatások Osztálya, amelynek elsődleges célja a roma közösségekkel kapcsolatos társadalmi kérdések – köztük az oktatás, az identitáskonstrukciók, az interetnikus viszonyok és a közösségi modernizáció – vizsgálata, valamint széleskörű hazai és nemzetközi együttműködés kialakítása. A Szolnoki Főiskolával közös Támop projekt a roma tanulók iskolai teljesítményét kívánja vizsgálni. A 2014. évi kutatás kibővítéseként egy átfogóbb kutatás a Magyarországról kivándorlók szociológiai vizsgálatát tűzi ki célul. A németországi European Centre for Minority Issues kutatóintézettel kötött szakmai megállapodás nyomán, az év folyamán megkezdődnek az európai kisebbségi évkönyv szerkesztési munkálatai. A honlap tartalomfejlesztése mellett 2015-ben is rendszeres, nyilvános szakmai rendezvények kerülnek megrendezésre, többek között a romakutatások nemzetközi szakértőit tömörítő hálózat, az European Academic Network on Romani Studies-al közösen. A 2014. évi intézeti konferencia előadásai a tervek szerint egy intézeti évkönyvben lesznek közzétéve. Az NKA támogatásával megteremtődtek annak a feltételei, hogy a 2014-ben újraindított Regio című online és lektorált folyóirat ez évben is megjelenhessen az intézet égisze alatt.

Az alábbi főbb kutatási témákon belül a következő projekteket tervezzük:

I. Identitáspolitikai tárgyú kutatások

A „Társadalmi konfliktusokra adott identitáspolitikai válaszok az európai, nemzeti és lokális szintek viszonylatában” című kutatásban az MTA TK Intézetközi Kutatócsoport fő célja Identitáspolitika: fordulat vagy örökség címmel műhelykonferencia megtartása és a kapcsolódó tanulmánykötet szerkesztése. Az Újnacionalizmus: populáris kultúra és szélsőjobboldali politika című kutatásban az év folyamán két folyóiratcikk elkészítése és egy folyóirat különszám szerkesztése történik meg. A nemzeti identitások összehasonlító vizsgálata terén a Grazi Egyetemmel közös osztrák-magyar, valamint a Koper-i Egyetemmel közös szlovén-magyar nemzetközi OTKA pályázatok beadása szerepel a tervekben.

II. Kisebbségi kompetenciák című kutatás keretében zajló kutatások

A kettős állampolgárság hatásainak empirikus vizsgálata, valamint a magyarországi népszámlálások nemzetiségi adatainak további feldolgozása és elemzése mellett a kutatás keretében a kisebbségekre vonatkozó iskolai teljesítmények vizsgálata folyik nemzetközi összehasonlításban. Ez utóbbihoz kapcsolódik „Az iskola nem sziget”. Iskolai és társadalmi reziliencia multietnikus környezetben” címmel beadott OTKA pályázat, amelynek célja

megvizsgálni azt, hogy milyen intézményen belüli és kívüli, a közvetlen és a tágabb társadalmi környezeti okai vannak annak, hogy egy iskola eredményes tud lenni az ismeretek és kompetenciák átadásában, az alacsony státusú diákok társadalmi mobilitásának előmozdításában, különböző társadalmi helyzetű gyerekek és szülők együttműködésének megteremtésében, különös tekintettel a roma és többségi gyerekek közötti viszonyra. „A kisebbségi civil-nonprofit szervezetek működési sajátosságai” című doktori kutatás az etnikai és nemzeti kisebbségek intézményeinek, elsősorban a nonprofit szervezeteknek a működését vizsgálja Szlovákiában, Magyarországon és Romániában, különös tekintettel a kisebbségi szervezetek kapcsolatrendszerére, így elhelyezve a szervezeteket a többségi nonprofit szektor és más kisebbségek nonprofit alszektoraiban, valamint a többségi, kisebbségi és anyaországi politikai mezők viszonyrendszerében.

III. A kisebbségi magyar közösségek történetére vonatkozó kutatások

Kisebbségi magyar közösségek a 20. században (történeti forrásfeltárás és kronológiák). Az OTKA támogatásával zajló projekt célja, hogy egységes módszertannal a kisebbségi magyar közösségek történetére vonatkozó, meglévő hiányokat pótolja a források kiadásával és részletes kronológiák összeállításával, és tényanyagot biztosítson a további kutatásokhoz. Az év folyamán folytatódik a források összegyűjtése és rendszerezése, katalógusok, bibliográfiák és kronológiák összeállítása, valamint megtörténik több, a romániai magyarság két világháború közötti történetéhez kapcsolódó kötet, forrásgyűjtemény kiadása is.

A kisebbségek régi és új szerveződései, illetve a budapesti kormányzatok magyarságpolitikája. A kutatás fő célkitűzése a budapesti kormányzatok külföldi magyarokkal kapcsolatos tevékenységének (kisebbségvédelem, magyar-magyar kapcsolatok, támogatáspolitikája), főként az intézmények működtetőinek világának feltárása 1920-tól napjainkig. Meghatározó kérdése, hogy a párhuzamos nemzetépítések közé szorult, és a két világháború között, majd 1989 után párhuzamos társadalomépítésben gondolkodó kisebbségi magyar elit, hogyan hatnak vissza rokonországuk politikájára. Az évben elsősorban egy kötet összeállítása, valamint további források gyűjtése és rendszerezése történik meg.

A „Magyar-román diplomáciai kapcsolatok Bethlen István miniszterelnöksége idején” című OTKA kutatás azt vizsgálja, hogy Bethlen István miniszterelnöksége idején, a kisebbségi kérdés hogyan jelent meg a két állam közötti diplomáciai kapcsolatokban. Célja, hogy forrásfeltáró, és -feldolgozó munkánkkal, végső soron egy forráskiadvány összeállításával megismerje a két ország egymás kapcsolatában való mozgásterét és lehetőségeit. 2015-ben iratkataszter szerkesztése zajlik a feltárt levéltári forrásokból.

„Magyar elitök önszerveződése a két világháború közötti Csehszlovákia városaiban” című, 2015-ben befejeződő doktori kutatás az 1918 után létrejött magyar kisebbségi csoportok új államokban szerzett mindennapi tapasztalatait, a városi közösségek egyedi stratégiáit és a határváltozások révén kialakult új közösségi identitásokat vizsgálja.

IV. Roma tárgyú kutatások

A „Roma közösségek a rendszerváltozás után” című kutatás célja az elmúlt negyedszázadban a roma közösségeket ért változások társadalmi hatásainak feltárása, illetve ezzel összefüggésben egy önálló kutatócsoport szervezése és nagyobb szabású, nemzetközi háttérrel rendelkező kutatási program beindítása. A kutatáshoz kapcsolódik a „Cigánynak lenni Magyarországon” éves jelentés felújítása.

Az „Etnopolitikai mobilizáció és roma pártok Magyarországon és Kelet-Közép-Európában” című kutatás utolsó évében a politikusi és szakértői interjúk elkészítése, valamint a monográfiai kéziratának elkészítése a fő cél.

Transzlokális társadalmpolitikai programok és a helyi kisebbségi közösség együttműködésének példái. A kutatás célja olyan települések vizsgálata, ahol a kívülről jövő források és lehetőségek szerencsésen találkoznak a helyi kisebbségi közösségek igényeivel, és ezáltal olyan társadalmi változásokat generálnak, amelyek révén fejlődés indul meg intézmény és státusz tekintetében is.

Generációs változások a roma diplomások életútjában. A társadalmi reziliencia hatása. A kutatás célja feltárni azt, hogy az egymást követő roma generációk milyen társadalmi és értelmiségi pályát jártak be és milyen hatásokat kaptak indításként a közösségtől és mennyire tudtak a későbbiek során visszahatni rájuk.

V. Kisebbségi jogi-politikai kutatások

A „MIME - Mobility, Integration and Multi-lingualism in Europe” elnevezésű projekt (EU FP7) célja, hogy a többnyelvű Európában a mobilitás és a befogadás egymással potenciálisan összeütköző céljainak kibékítésére szolgáló intézkedéseket fogalmazzon meg. Folytatódik „A Közép-európai kisebbségek jogi helyzetének összehasonlító vizsgálata” című kutatás és az összegyűlt joganyag online megjelenítése. „A kisebbségek közéleti részvételi joga Európában - új irányok, tapasztalatok” című OTKA kutatás utolsó évében terepmunkára és publikációk megírására kerül sor.

VI. Emlékezetpolitikák, többségi és kisebbségi emlékezetkultúrák együttélése és konfliktusai a Kárpát-medencében.

Az OTKA-hoz benyújtott kutatás azt tervezi vizsgálni, hogy Magyarország és a szomszéd nemzetállamok rendszerváltás utáni emlékezetpolitikája, a szomszédállamokban élő magyar közösségek kollektív emlékezete és a lokális, mikroregionális magyar (és szomszédos többségi) közösségek történeti tudata, emlékezeti kultúrája miként reflektált, hatott egymásra és ez milyen diskurzusokat, emlékezhelyeket, emlékműveket, kommemorációs és politikai rítusokat eredményezett/elevenített fel a rendszerváltás utáni évtizedekben.

VII. A magyarországi nemzetiségek 20. századi történetét érintő kutatások

Az OTKA által támogatott, „A magyarországi német szervezetek helyi és regionális szintű aktivitása 1924 és 1945 között” címen futó kutatásban forrásfeltárás indul a Magyar Nemzeti Levéltárban és vidéki levéltárakban. A „die helfte hier und die helfte zu hause” A magyarországi németek története 1944-1953 című kutatás keretében, a németországi belügy- és kulturális minisztérium pályázati forrásaiból, valamint magyarországi támogatással megkezdődnek a dokumentumgyűjtemény szerkesztési munkái. A „Németek Magyarországon 1950-1990” című projekt keretében a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában a forrásfeltárás folytatása, valamint az oktatási fejezet megírása az év célja.

VIII. A diaszpórára, transznacionális viszonyokra vonatkozó kutatások

Menjek/maradjak - Magyarok külföldön. A kutatás célja feltárni és modellezni a magyarországi kivándorlást jellemző stratégiákat és mintázatokat. Folytatódik a „Kínai a családban. Magyar-kínai viszonyok Magyarországon” című OTKA kutatás.

IX. A kárpát-medencei zsidóságra vonatkozó kutatások

A „Zsidó oktatás és gyermekintézmények Magyarországon, 1945-1956” című kutatás célja a Holokauszt utáni magyarországi zsidóság történetét vizsgáló átfogó kutatás részeként feltárni a gyerekekkel kapcsolatos területek történetét az árvaellátástól, az oktatáson át, a gyerekszervezetekig. Folytatódik a magyarországi zsidó temetők dokumentálása, amelynek terén a legfontosabb a pilisvörösvári zsidó temetőről szóló e-könyv megjelentetése. „A jiddis kultúra története Magyarországon” című kutatás folytatása keretében a jiddis nyelv mindennapos használatának művelődéstörténeti és történeti szociolingvisztikai szempontból történő feltárása és ehhez kapcsolódva a felvidéki, kárpátaljai és erdélyi jiddis sajtó és szépirodalom recepciójának és tágabb kulturális és politikai kontextusának a vizsgálata a cél. További projektek céljai a modern jiddis-irodalom bizonyos aspektusainak, valamint a magyarországi jiddis-kutatás tudománytörténeti vizsgálata. Az év során befejeződik a „Héber kéziratredékek magyarországi közgyűjteményekben” című OTKA kutatás.